

SHAKESPEARE ÉS A CSEH TENGERPART

Ruttkay Kálmán Shakespeare *Téli regéjének* 1983-as magyar kiadásához írt utószavában olvasom: „Hogy a *Téli regében* mi van, arra sokan talán csak azt tudják válaszolni: a cseh tengerpart, Shakespeare alighanem leghírhedtebb tárgyi tévedése, amelyről még azok is tudnak, akik magát a drámát nem ismerik.” Ebből azonban – folytatja – ostobaság a „pallérozatlan östehetség, a vadzseni képét” kirajzolni; már csak azért is, mert a dráma forrásában, Robert Green *Pandostójában* is van tengerpartja Csehországnak. Csakugyan, ebben a darabban – megnéztem – ez a helymegjelölés tucatnyi alkalommal kerül elő, Prága is a tenger partján fekszik (*Pandosto, The Triumph of Time*. London 1588). Márpedig ez a szerző távolról sem tekinthető „östehetség”-nek, a nyomtatvány címlapja szerint „Maister of Artes in Cambridge” volt. Gondolom, olvasott eleget. Mint a *Világirodalmi lexikonban* látom, bejárta fél Európát (Lengyelországban is megfordult), éppen Csehországba nem jutott el. Arról csak olvasott.

Mégpedig Antonio Bonfini *Magyar történetét* olvasta. Ennek – többek között a cseh eseményekkel is foglalkozó – III. tizede a *Pandosto* születése, 1588 előtt latinul három, németül két alkalommal jelent meg nyomtatásban. A cseh vonatkozásokra nézve Bonfini alapvető forrása Enea Silvio Piccolomini *Cseh története* volt. Ez tudósít arról, hogy 1422 augusztus-szeptemberében Nürnbergben birodalmi gyűlést tartottak, amelynek fő témája a husziták elleni küzdelem volt. A gyűlésen Zsigmond császár támadásra biztatta a birodalom fejedelmait: „Post haec Sigismundus electoribus diem statuit, ut in celebritate divi Bartholomei ad occidentem plagam Bohemiam cum copiis ingrederentur, ipse ad orientalem latus cum Hungarorum exercitu aggressurus.” (*Historia Bohemica* 44.) Vagyis tehát a választófejedelmek Csehország nyugati oldalát támadják, míg ő a keletit fogja. Bonfini pontról pontra átveszi a tudósítást, azonban – ahogy magára valamit adó humanistához illik – némi stiláris módosítással: „Sigismundus... omnes imperii Romani electores admonuit, ut ad festum divi Bartholomei diem eam Bohemie partem, que spectat ad Oceanum, ex composito adorirentur, se vero cum Ungaris, que ad exortum Solis pertinet, invasurum esse significat.” (*Rerum Ungaricarum decades* 3.2.430.) Hajszállra ugyanazt mondja, csak épp a „nyugati” helyett írja az „Óceán felé néző” oldalt. És íme, itt a cseh tengerpart. A szerzőnek, persze, eszébe sem jutott, hogy ezt az iránymegjelölést így is lehet értelmezni, de úgy látszik, lehet. Enea Silvio munkáját természetesen sokan forgatták, sokan használták, sokan idézték, de hogy valaki más ugyanezen a ponton ugyanígy módosította volna, azt nem hiszem.

Mínhogy magam csak véletlenül botlottam rá erre az adalékra, valaki megnézhetné, nem látta-e Green (vagy Shakespeare) mást is a mi históriánkban.